

MUMYANIN ESRARI

Martine CASTELLO

II Ramses adında büyük bir firavun MÖ 1290-1224 yılları arasında Mısır'ı yönetti; birçok anıt yaptırdı ve çoğu başka anıta da daha önceki firavunlar yerine kendi adını vererek sahip çıktı. Krallığını Toros tepelerine dek genişletti, Hititleri yendi ve elli yıla yakın ülkesinde barışı korudu. Tarih bize bu firavunun üç eşi, düzinelerce cariyesi ve iki yüz çocuğu olduğunu anlatır. Öldüğünde, "Güneş Tanrısı'nın yer-yüzündeki oğlu" olduğunu duyuran bu firavun, tüm zenginlikleriyle birlikte mumyalandı ve Kralar Vadisi'ndeki mezarına konuldu.

Ancak II. Ramses'in lahtına yerleştirilen zenginliği, hemen sonra başa geçen firavunun zamanında bile hırsızları kendine çekti. MÖ 1090 yılında, rahipler, aralarında kuşkusuz II. Ramses'inki de bulunan bir grup mummyayı daha güvenli bir yere, Teb Dağı'nın doğu yamacındaki Deir-el-Bahari yakınlarına taşıdılar. Daha sonraları bu mezar, hırsızlardan kurtarılıp 1871'de köylüler tarafından ortaya çıkarılışlarına dek, birçok krallık mummyasının konulduğu yer oldu. Mezarı ortaya çıkaran köylüler, yedi yıl boyunca mummyaların yanında buldukları eşya, papirüs ve heykelcikleri, cezalandırılma söz konusu olmaksızın, serbestçe sattılar. Ancak 1878'de uya-

Karnında tütün bulunan Firavun II. Ramses'in mummyası Mısır'da müzedeki yerinde.

Yıl 1976 : Firavun II. Ramses'in mummyası bakım için Fransa'ya gönderildi. Bilim adamları bu çalışma sırasında mummyanın karnında tütün buldular. Oysa tütünün Amerika'dan getirilmesi 16. yy'a rastlar. II. Ramses'in mummyası sahte miydi? Mısırlılar Amerika'nın varlığını biliyorlar mıydı? Olay örtbas edildi, araştırmalar da yasaklandı. Mummyanın onarımına katılan bilim adamları, ancak sekiz yıl sonra konuşmayı göze alabildiler.

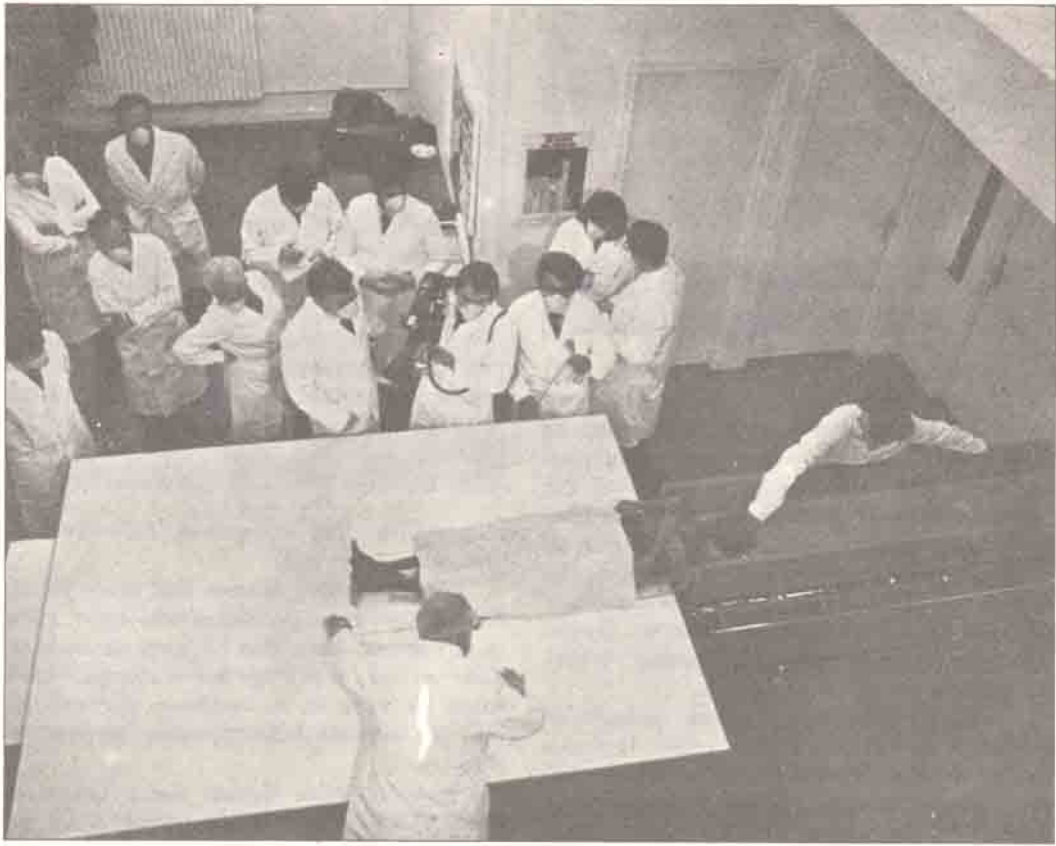
rılan ilgililer, tüm mummyaların Kahire'ye aktarılmasına karar verdi.

1976'da, Louvre Müzesi Eski Mısır Bölümü Başkanı Christiane Desroches-Noblecourt, Paris'te II. Ramses'i konu alan bir sergi düzenlemeye karar vererek, Mısırlı ilgililerden mummyayı ödünç istedi. Ne yazık ki, II. Ramses'in mummyası çok kötü bir durumda bulunduğundan sergilenmesi olanaksızdı.

Bununla birlikte Başkan Sedat, bakım için mummyayı Fransa'ya verdiğini bildirdi. Bir devlet başkanına gösterilecek tüm saygı ve görkem ile firavun, 26 Eylül 1976'da Bourget'de karşılandı.

Yedi ay boyunca mummya, uygulanabilecek bütün deneyler konusunda tam yetkili Mısır temsilcisi Prof. Nakla'nın dikkatli gözetiminde tüm çağdaş tekniklerin eleğinden geçirilecekti. Yapılan çeşitli çalışmaların ayrıntılarına girmeyeceğiz. Çalışmaların sonucunu konu alan bir yapının 1984 yılı sonlarında yayımlanması beklenmektedir. Hak ettiği bilimsel yankıyı uyandırmayan çok özel bir incelemeyi vurgulamakla yetineceğiz: Müzenin fanerogami (çiçekli bitkileri inceleyen botanik dalı) laboratuvarından Michele Lescot'ya verilen botanik incelemesi bu. O zamanlar yayımlanan her yazıda Michèle Lescot'nun buluşuna kısaca değiniliyor, ancak sonuç çıkarmaktan, hatta varsayımlardan bile özenle kaçınılıyordu.

Sınıflandırma ve bitkisel anatomi uzmanı olarak Michèle Lescot, II. Ramses'in karnından alınan bant parçaları üzerinde araştırma yapar. Bitkiler ve bant parçaları büyük firavunun karnına neden yerleştirilmişti? Eski Mısır'da mummyalamanın gelişmişliği, ölünün zenginliğiyle koşut gıderdi. Ancak bütün uygulamalarda, sol yanda bir yankı açılarak iç organlar alınır, beden

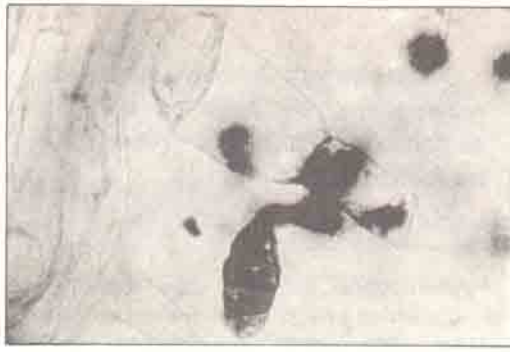

İlk incelemeler başlamadan önce Büyük Firavun II. Ramses'in mumyası, özenle araştırma yerine yerleştirilirken görülüyor.

yetmiş gün süresince tuzda bırakılırdı. Daha sonra, açılan yarık, çürümenin yayılmasını önlemek amacıyla ve bedene hacim verecek şekilde, bitki karışımı, özellikle de reçineye batırılmış keten ile doldurulup kapatılırdı. İşte bu doküman parçalarını inceleyen Michèle Lescot, Nicotiana türü bitki kalıntılarının, başka bir deyişle tütünün varlığını ortaya çıkardı. Bu ilk inceleme Lescot'yu oldukça şaşırttı. Tütün, özellikle Nicotiana, Amerika kökenlidir ve Avrupa'ya girişi ancak 16. yy'da olmuştur. İlk saptama şakalara yol açtı: "Hiç kuşkusuz deniliyordu, bir müze bekçisinin dalgınlıkla mumyanın üzerine silktiği sigara külleridir bunlar..." Kuşukları ortadan kaldırmak için, bulunan tozdan örnekler, Paris Eczacılık Fakültesi öğretim görevlilerinden Profesör Paris'e verilir; Profesör, Nicotiana türüne özgü alkaloid nikotinin varlığını doğrular. Müzenin uzmanı Steffan, mumyada bu tütünün aslağı bir böceğin bile bulunduğunu ortaya çıkar-

rır. Böylece kuşku ortadan kalkmıştır: II. Ramses'in karnında çok uzun zamandan beri tütün bulunmaktadır. Mısırlı temsilcinin de yer aldığı bir çalışmayla Michèle Lescot, firavunun karnında daha derinlemesine incelemeler yapar ve tüm ayrıştırmalara yeniden başlar. Bitki anatomisi çalışmaları dolayısıyla dünyaca ünlü İngiliz Profesör Metcalfe'a parçalar gönderir ve Metcalfe, mumyanın içindeki tütünün varlığını bir kez daha doğrular. Tütünün yaşını kesinlikle saptamak için Michèle Lescot, karbon 14 yöntemine başvurulmasını önerir. Mısırlı ilgililer öneriyi geri çevirirler: Eldeki örnek parçaların azlığı ise bu tür bir ayrıştırmaya olanak vermez. Bunun üzerine Lescot, Kahire Müzesi'ndeki, II. Ramses ile birlikte Deir-el-Bahari'de bulunmuş diğer yirmi dokuz mumya üzerinde araştırma yapmak için izin ister. İstek günümüze kadar geri çevrilir.

Gerçekten, diğer mumyaların içinde de tütün bulunup bulunmadığını öğrenmek, son dere-

Mikroskop altında gözlenen Nicotiana L. lifi. Nicotiana L. türü, Amerika Kitası'nda yaygın olan bir aileye (solanaceae) girer; 60 cinse ayrılır ve Rustica, Tabacum, Retunioide adlı üç alt türü vardır.

ce ilginç olacaktır. Araştırmacıların bugüne dek inceleme olanağı bulduğu mumyaların hiçbirinde bu bitkiye rastlanmadı. Şurası da gerçek ki, incelenen mumyaların çoğu krallık mumyası değildi ve mumyalanmaları farklı, çok daha yalındı. Öte yandan, geçen yüzyılda yapılmış incelemeleri hesaba katmak da güç; çünkü o zamanın bilim adamları bu tür ayrıştırmalara olanak tanıyan tekniklerden yoksundu.

Böylece Michèle Lescot'ya, varsayımlarını doğrulamak için kalan tek yol, Mısır'ın uzak geçmişinde tütünün izlerini araştırmak oluyordu. Ancak, mumyafama gizlerini yalnızca kendileri bifen rahipler, kullandıkları formülleri de bir giz perdesiyle çevreliyorlardı. Bitkileri nitelenmek için şifreli sözcüklere başvurmuşlardı: Sözcüğü "iris'in gözyaşları" mîne çiçeğinden başka birşey değildi. Böylelikle, mumyalama tekniğine giren çoğu bitki, bizim için henüz yabancı. Buna karşılık, usta doktorlar olan Mısırlılar, 19. yy'dan başlayarak çözülen ve gerçek tıp yapıları olan çok sayıda papirüs bıraktılar. Ama bu yazıların hiçbirinde tütüne ilişkin en ufak bir değinme bile bulunmaz. Ancak bugün yadsınmaz bir bilimsel olgu var: II. Ramses'in bedeninde tütün bulundu. O halde ileri sürülebilecek varsayımlar nelerdir?

İlk akla gelen ve kuşkusuz en gözü pek olan, II. Ramses mumyasının sahte olduğu. Mumyanın gerçekliğini gösteren tek kanıt, lahtın üzerinde yazılı. Bu yazılar, II. Ramses'in mumyasının geçirdiği çeşitli yolculukları anlatıyor. Son taşıma sırasında firavun, amcası Tutankamon'un lahitlerinden birine konulmuş görünüyör.

Ne olursa olsun, tütün ve özgün mumyala-

mada kullanılan reçine arasındaki yakın bağ, bu konuda hiçbir kuşkuyla yer bırakmıyor. II. Ramses'in mumyasında bulunan tütün, antik mumyalamada kullanılan maddeler arasında yer alıyordu. O halde sahtelik söz konusu olamayacağı için başka bir varsayım oluşturmak daha yerinde olur. Demek ki tütün, Eski Mısır'da biliniyordu, Geriye kalıyor Nicotiana yapraklarının coğrafi kökenini saptamak. Tütünün tarihçesine ilişkin kabullenilmiş varsayım, bu bitkinin Güney-Kuzey Amerika, Avustralya ve Pasifik Okyanusu adalarında kendiliğinden yetiştiğini öne sürer. İlk örnek parçalar İspanya'ya yaprak halinde Hernandez de Oviedo tarafından 1519 yılında getirildi. Tütün tutkusu, kısa zamanda bu bitkinin, dünyanın hemen her yerinde ekimine yol açıyorsa da Mısır'da görülmesi 17. yy'ı bulur.

Alman Otto Kuntze gibi kimi yazarlar etnografik belgelere dayanarak tütünün gerçek ülkesinin Asya olması gerektiğini düşünüyorlar. Eğer tütün, II. Ramses döneminde Asya'da bulunmakta idiye tüccarlar tarafından Mısır'a getirilmiş olabilir. Firavunun burnunda ve karnında bulunan karabiber de Çin'den gelmiyormuydu? Bununla birlikte Çin ve Batı arasındaki resmi ticaretin Han soyu (MÖ 206 - MS 14 yılları) imparatoru Wudi'nin yayılımcı politikasına uzandığı da bilinmekte. İlk ipek yolu bu dönemde açılır. Çin, Mısır ile resmi ilişkilerin kurulmasından çok önce mi ticaret yapıyordu? Bu noktada da soru yanıtız kalıyor.

Tütünün Mısır'daki kökeni üzerine son varsayım daha şaşırtıcı; ama kabul edilebilir nitelikte. Mısırlıların Nicotiana'yı tanıdıkları, çünkü onu aramaya Amerika'ya kendilerinin gittikleri öne sürülebilir. Bu bitkiden gizli reçeteler yapmada, özellikle krallık mumyalarını hazırlamada yararlanıyorlardı; bu nedenle, tıp papirüslerinin hiçbirinde izine rastlanmıyor. Amerika'ya yolculuk, Thor Heyerdhal'in 1970'de Atlantik Okyanusu'nu, birbirine tek bir çivi olmaksızın iperle bağlı papirüs saplarıyla yapılmış II. Ra adlı saıyla geçerek kanıtlandığı gibi, son derece olası. II. Ra, eski Mısır gemilerinin basit bir modeliydi. Akıntılar ve alize rüzgârlarıyla 6.270 km. yol alarak, 57 günde Barbarde'a ulaştı. Thor Heyerdhal, Mısır tapınaklarıyla Aztek tapınakları arasında garip bir benzerlik olduğunu düşünüyor. Amerika kökenli Nicotiana'nın ortaya çıkarılışı, Heyerdhal'in varsayımını şaşırtıcı bir şekilde destekliyor. Bu çalışmaları yeniden ele almak çok önemli olacaktır; çünkü bu bilgi, genel uygarlık konusundaki birikimimizde küçük çapta bir devrime yol açabilir.

Science et Avenir'den Çev. : Seda TOKSOY